

Prvo poglavje

Prihodnost brez spola?

Le kaj so imeli v mislih?! Marca 2010 je v Novem Južnem Walesu v Avstraliji matični register na Škotskem rojeni Norrie May-Welby izdal dovoljenje za bivanje, v katerem je bil njen spol zapisan kot »neopredeljen«. Birokratska odločitev, ki je N. May-Welby omogočila, da se priseli, ne da bi opredelil/a svoj spol, je bila plod dolgotrajne pravne bitke. Izkazalo se je, da je bila uradna brezspolnost N. May-Welby le prehodna postaja v boju, ki se nadaljuje še v času tega pisanja. Po pritiskih javnosti si je matični register premislil in trdil, da nima pravnih pristojnosti za izdajo spolno nevtralnega dovoljenja. N. May-Welby jih toži. N. May-Welby pa še zdaleč ni edina oseba na svetu, ki si želi živeti spolno neopredeljeno. Novinarki Barbara Kantrowitz in Pat Wingert trdita, da vedno več ljudi svojega spola ne opredeljuje (Kantrowitz in Wingert, 2010).

Zmeda okoli spolnih kategorij (Moški? Ženska? Nič od tega? Oboje?) že od nekdaj polni časopisne stolpce. Spomnimo se primera južnoafriške tekačice Caster Semenya. Poleti leta 2009 je za nekaj sekund izboljšala rekord v teku na 800 metrov. Četudi za moškim še vedno zaostaja za dobrih osemnajst sekund, je njen rezultat sprožil pritožbe, da je C. Semenya v resnici moški. Ko ji je krovna atletska organizacija, Mednarodna atletska zveza (IAAF), prepovedala tekmovati, dokler ne opravi testa spola, je izbruhnil škandal.

Dokler ne opravi česa? Kaj neki je test spola? Zdi se, da ni nič lažjega kot povedati, kdo je moški in kdo ženska. In res, včasih je preprosto. A ne vedno. Več kot leto po vseh teh dogodkih je IAAF C. Semenya dovolil ponovno tekmovali. Avgusta 2010 je z lahkoto zmagala na ženski tekmi v Berlinu, junija 2011 pa je dosegla tretje mesto v Oslu (Bolt Blitz in Oslo; Athletics, 2011). Vendar pa IAAF ni objavil rezultatov testa, saj je upravičeno vztrajal, da so izsledki osebni zdravstveni podatki in zasebna stvar Caster Semenya. Tako še vedno ne vemo, kaj neki je test spola in na podlagi česa je Mednarodna atletska zveza Caster Semenya zopet dovolila nastopati (Semenya, 2010).

Avstralski imigranti brez spola. Tekačice, ki podirajo rekorde, a morda v resnici niso ženske. Kaj naj si mislimo o prihodnosti spola? Ali spol res izginja? Ne verjamem. Ali bi moralo obstajati več kategorij spola? Morda. Ali vemo dovolj o biološkem in družbenem spolu, da bi se lahko razumno soočili z idejo o prihodnost brez spola? Ne. Konec koncev kromosomi, ki se združijo ob oploditvi, za celo življenje določijo spol, mar ne? Ne. Ali nimajo vse družbe bolj ali manj istih pogledov na spol? Ne. So predstave o biološkem in družbenem spolu znotraj posamične družbe vseskozi enake? Tudi tu je odgovor ne. Verjetno ne bomo nikoli poznali vseh podrobnosti o biološkem in družbenem spolu. In če je to res, zakaj ne? To so samo nekatera od vprašanj, ki jih bo naslovlila pričujoča knjiga. Mislite, da že veste, kaj sta biološki in družbeni spol, da ste že seznanjeni z vsemi osnovami človeške seksualnosti? Ni izključeno. Vendar v tej knjigi pričnem z razvojem zarodka in raziščem, kaj vemo in kako dobro smo seznanjeni z biološkim in družbenim spolom. Na osnovi pridobljenega znanja lahko potem znova premišljujemo prihodnost spola. Verjetno ne bomo našli dokončnih odgovorov, upam pa, da vsaj razumne.

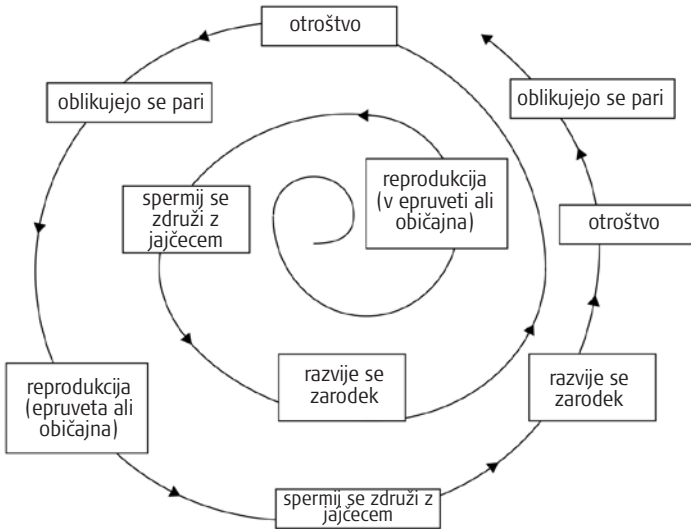
Drugo poglavje

O spiralah in plasteh

Kje začeti?

Ni pravega konca. Ali naj začnemo z zgodbo o tem, kako je fant spoznal dekle (ali o tem, kako je dekle kupilo spermo v semenski banki), z zgodbo o razvoju jajčec in spermijev ali pa morda pri bolj tradicionalnem trenutku spočetja (spermij se združi z jajčecem)? Ne glede na to, kje začnemo, začnemo sredi zgodbe o biološkem in družbenem spolu; od tam lahko odhitimo naprej in se nato v loku vrnemo nazaj (slika 2.1). Za zdaj začnimo znotraj tradicionalnega okvirja in si oglejmo, kaj trenutno vemo o biologiji spolnega razvoja, nato pa se vrnimo nazaj in premislimo nekaj zanimivosti, ki to osnovno zgodbo do neke mere zapletejo.

Leta 1950 je psiholog John Money s svojimi kolegi na Univerzi Johna Hopkinsa izvedel pionirsko študijo spolno nedoločenih pacientov. Na podlagi dela z otroki in nekaj odraslimi, ki so se rodili z neobičajnimi kombinacijami spolnih znakov (testisi in vagina, jajčniki in penis, dva X kromosoma in modnik itn.), je Money razvil plastovit model biološkega in družbenega spola (slika 2.2). Začel je pri oploditvi. Moški proizvajajo dve vrsti sperme, eno z X kromosomom in enim nizom avtosomov ter drugo z Y kromosomom in enim nizom avtosomov.

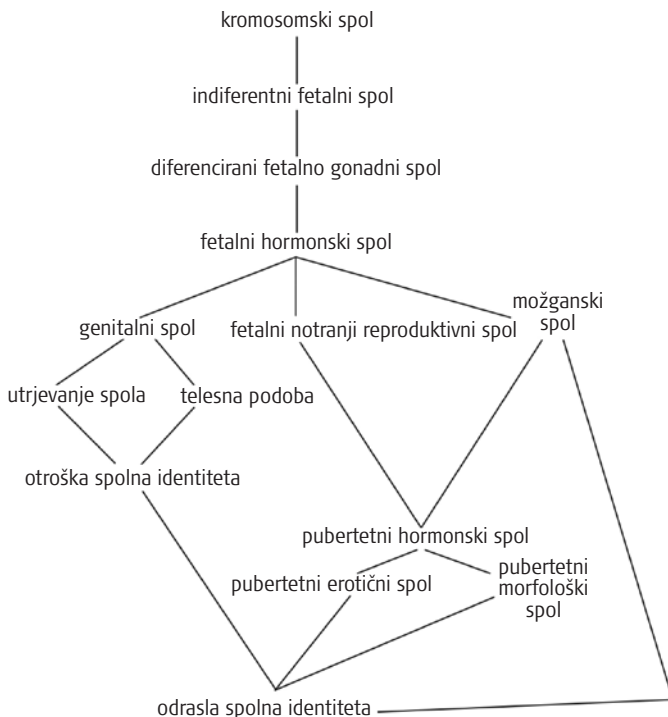

Slika 2.1 Spirala spola.

Pozneje si bomo ogledali, kako X in Y kromosomi in avtosomi prispevajo k razvoju spola. Trenutno se bomo osredotočili na širši okvir. Medtem ko moški proizvajajo spermio, ki nosi X ali Y kromosom, ženske, ki imajo dva X kromosoma, proizvajajo samo eno vrsto jajčeca – z X kromosomom in avtosomi. Jajčece in spermij združita moči. Rezultat je dvojni niz avtosomov in X in Y ali pa dvojni niz avtosomov in dva X kromosoma. In to je to. Prišli smo do, kot jo poimenuje Money, *kromosomske plasti spola*, prve plasti v večplastnem listnatem testu (ali pa, če vam je bližje germanska kultura, štrudlju), ki mu pravimo spol.

Osem tednov po spočetju zarodek z Y kromosomom razvije embrionalne testise, pri dvanajstih tednih pa se pri zarodku z dvema X kromosomoma razvijejo embrionalni jajčniki. Ko se pri razvijajočem se zarodku pojavijo gonade (splošen izraz za testise ali jajčnike), pravimo, da je razvil *fetalni gonadni spol*. Fetalne gonade se urno spravijo k delu in začnejo proizvajati hormone, pomembne za razvoj zarodka. Več podrobnosti si bomo tudi tu ogledali v naslednjem poglavju. Za

zdej je dovolj, če vemo, da se ob pojavu fetalnih gonadnih hormonov razvije *fetalni hormonski spol*.

Slika 2.2 *Plasti spola.*

Fetalni hormonski spol prispeva k nastanku *notranjega reproduktivnega spola* (maternica, maternični vrat in jajcevod pri ženskah ter semevod, prostata in obmodek pri moških). Ob koncu četrtega meseca razvoja fetalni hormoni dopolnijo svojo nalogo in pri zarodku se razvijejo zunanje genitalije oziroma *genitalni spol* – penis in modnik pri moških, vagina in klitoris pri ženskah. Ob rojstvu ima torej dojenček že pet plasti spola. Kot bomo videli, se te plasti med seboj včasih ne ujemajo (Gilbert, 2010).